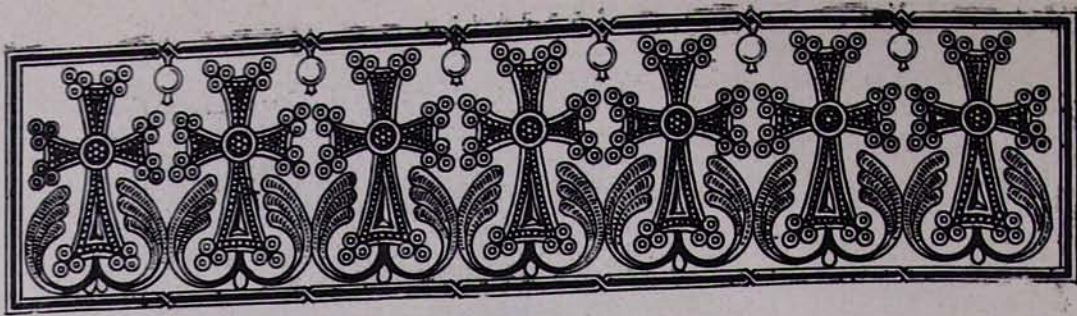

Կ Ր Ո Ն Ա Կ Ա Ն

ՃՇՄԱՐՏՈՒԹՅԱՆ ՀՈԳԻՆ

(Հոգեգալստյան տոնի առթիվ)

հոգեգալստյան տոնը փակում է Քրիստոսի երկրավոր տնօրինության և ավետարանական պատմության շրջանը:

Հոգեգալստյան տոնին բացվում է Քրիստոնեական Նկեղեցու կյանքում այն նոր շրջանը, որը կոչվում է առաքելական շրջան և տևում է մինչև Ա դարի վերջը, մինչև Հովհաննես ավետարանի մահը:

Դա այն շրջանն է, երբ Քրիստոսի հրաշափառ համբարձման դեպքից հետո առաքյալները Երուսաղեմից սկսյալ մինչև Վենիսիայի երկիր տարածեցին Ավետարանի քարոզությունը՝ «գործակցութեամբ Տեսոն», այսինքն Քրիստոսի երկնային պաշտպանությամբ և առաքելական հրաշքների զորությամբ, ինչպես պատմվում է Մարկոսի Ավետարանի վերջին գլխում (ԺՁ 20):

Ս. Հոգու իջման կամ Հոգեգալստյան դեպքով սկսվում է Նկեղեցու կազմակերպության առաքելական գործունեությունը, Ավետարանի Պաղեստինից դուրս քարոզության բնագավառում:

Համբարձման դեպքից հետո առաքյալները մտքով ու սրտով լուսավորված, Զիթենյաց սարից, Գեթսեմանիի և Կենտրոնի ձորի ճանապարհով վերադարձան քաղաք՝ Երուսաղեմ, Մարկոս ավետարանի մյուս տունը, և «և լին ի վերնատունն», վերջին հանգիսավոր ընթրիքի ընդունարանը, «ուր վանք իսկ էին», և Քրիստոսի պատվերի համաձայն, սպասե-

ցին «աւետեացն Հօր», ստանալու համար «զօրութիւն ի հասանել Հոգւոյն Սրբոյ ի վերայ ձեր» և լինելու Քրիստոսի աննկուն «վկայք յԵրուսաղէմ և յամենայն Հրէաստանի... և մինչև ի ծագս երկրի» (Գործք Ա 4, 8):

Առաքյալների սրտում դեռ արձագանքում էին Հիսուսի հրաժեշտի վերջին ու սըրտառու խոսքերն ու մտածումները սրբազան պատգամի վճռականությամբ, երբ արդեն «մարմնով» հեռացել էր սիրելի Վարդապետը, որի հետ նրանք կապվել էին անքակտելի բարեկամությամբ և բարոյական մի ուխտով, և որին այլևս «տեսանելի աշօք» չպիտի տեսնեին: Բայց նա «հոգեպես», կենդանի ներկայությամբ նրանց հետ, նրանց մեջ պիտի լինեք «մինչև ի կատարած աշխարհի» (Մատթ. ԻԸ 20), որպես ներշնչման, հույսի և խրախույսի տևական զորություն:

Առաքյալները կանգնել էին ավետարանական քարոզության մի նոր ու դժվար հանգրվանի առաջ: Նրանց առաջ բացվել էր առաքելական գործունեության ընդհանուր շրջանակը: Քրիստոսի համբարձումից հետո սկսվում է Քրիստոնեական Նկեղեցու առաքելական գործունեությունը: Մինչ այդ մաքմեղով Խ Նկեղեցու հետ էր Տերը, առաջնորդում և ղեկավարում էր այն: Համբարձումով Քրիստոս լրացրեց Իրեն հանձնված երկրավոր առաքելությունը: Նա կատարեց փրկագործությունը, կրեց չարչարանքներ, թա-

վեց իր արյունը աշխարհի և մարդկանց փրկության համար, և իր հրաշափառ հալածվածության հետո 40 օր իր Եկեղեցին կազմակերպեց, ապա «Համբարձաւ փառօք և նստաւ ընդ աջմէ Աստուծոյ»: Իր համբարձումից հետո, Քրիստոս իր Եկեղեցին ղեկավարում է իր պատգամներով և Ս. Հոգու զորութեամբ, որն իջավ առաքյալների վրա, համբարձումից 10 օր հետո, «ի կատարել աւուրցն Պենտեկոստէից» (Գործք Բ 1):

Հոգեգալստյան տոնին, Պենտեկոստեի օրերին, վերնատան մեջ, կազմակերպվեց Երուսաղեմի առաջին քրիստոնեական Եկեղեցին, որը սովորաբար կոչվում է նաև Աշխարհամատուռ:

Համբարձումից մինչև Հոգեգալստու երկարող 10 օրերի ընթացքում, առաքելական խումբը, ի գլուխ ունենալով Ս. Կույսը, աշակերտների, յուզաբեր կանանց մոտ 120 հոգի հաշվող խումբը, անձկանոք և մեծ հույսով սպասում էին, հոգեպես պատրաստված, ընդունելու երկնային զորությունը և ապա ձեռնարկելու առաքելական քարոզության:

Անցան աղոթքի, առանձնության, ապաշխարության և անձկագին սպասման 10 օրերը, որոնց ընթացքում «ամենեքեան էին հանապազորդեալ միաբան յաղօթս... ի Տաճարին գովէին և օրհնէին զԱստուած»:

Եվ ահա հրեական Պենտեկոստեի հաջորդ օրը, երբ առաքյալները, «անուանց իբրև հարիւր և քսանից... էին ամենեքեան միաբան ի միասին», Քրիստոսի խոստման համաձայն, Մխիթարիչ Ս. Հոգին իջավ, «և ամենեքեան լցան Հոգով Սրբով»: Ս. Հոգին, աստվածային շնորհաց զորությունը իջավ վերնատան մեջ բոլոր հավատացյալների վրա հավասարապես, ներքին մի զորություն, «որ անոնց հոգիին վրա կազդե, միաքը կլուսավորե, սիրտը կուղղե, կամքը կզորացնե, վարանումը կփարատե, արիություն կներշնչե և ազդեցություն ընելու կարողություն կուտա: Այդ էր, որ առաքյալներուն պետք էր, այդ էր, զոր Հիսուս խոստացեր էր, և այդ էր, որ հատուկ և հայտնի կերպով նույն օրը պարգևեցավ վերնատան մեջ եղողներուն» (Սրմանյան, «Համապատում», էջ 1018):

Պենտեկոստեն, որը հունարեն բառ է և նշանակում է հիսներյակ կամ հիսներորդ օր և մեր լեզվում թարգմանվել է «Յինունք» (հիսուն) բառով, հրեական Զատիկից հետո հիսներորդ օրում կատարվող «գահաբանության տոն» էր: Պենտեկոստեի տոնի օրը հրեաները նշում էին Սինա լեռան վրա Մովսիսական օրհնքի տվչությունը և Հին Ուխտի հոշակման հիշատակը, որն ըստ եբրայական տոմարի, հանդիպում էր միշտ հրեական Զատիկից իբր 50 օր հետո: Պենտեկոստեի

տոնը միաժամանակ կոչվում էր նրանց մոտ «Տօն երեխայրեաց հնձոց», երբ նոր հունձի երախայրիքը՝ տարվա առաջին ցորենը, պատրաստած նկանակների և պանների (հաց) ձեռով նվիրում էին Եհովային, յոթ երինջների և մի զվարակի (նոր հոտից) և խոյների զենամաք: Հնձոց տոնը կատարելուց հետո միայն կարելի էր ուտել տարվա նոր ցորենը:

Քրիստոնեական Պենտեկոստեն տոնն է առաքյալների վրա Ս. Հոգու հեղման, Եկեղեցու հիմնարկության, այսինքն քրիստոնեական օրհնքի տվչության և Նոր Ուխտի հռչակման: Սինա լեռան վրա Եհովան օրհնելով, իսկ վերնատան մեջ Աստված իր Ս. Հոգին՝ շնորհք տվեց, «զձոզին նշանադրութեան, որ ի Նօրէ ելանէ» (Յովհ. ԺԵ 26):

Հոգեգալստյան տոնը կամ Պենտեկոստեն քրիստոնեության երկու ամենահին տոներից մեկն է, Զատիկի տոնի հետ: Առաքելական դարում, Պենտեկոստեն ոչ միայն Ս. Հոգու առաջին տեսանելի հայտնության տոնն էր, այլ նաև Զատիկից մինչև Հոգեգալստու երկարող հիսուն օրերի տոնը, «ցնծալից տոնախմբություն մը, որ կհիշեցնե Հիսուսի իր հարությունեն ետք երկրի վրա անցուցած օրերը և կընդգրկե Հարության, Համբարձման և Ս. Հոգվույն հեղման տոները»:

Զատիկական այս հիսուն օրերի կամ ժամանակաշրջանի տոնախմբությունը շատ հին տվչություն էր Ընդհանուր Եկեղեցու կյանքում: Ամբողջ այդ հիսուն օրերի շրջանը համարվում էր միակ և նույն մի կիրակի հիսուն օրերի վրա երկարածոված: Այդ հիսուն օրերին Եկեղեցին պահեցողություն չէր պահում և աղոթքները պետք է լինեին հոտերական, այսինքն առանց ծնրադրության: Հետագայում էր, որ միասնական այս տոնախմբությունը չլահվեց և յուրաքանչյուր տոն՝ Հարություն, Համբարձում, Հոգեգալստու, եղավ առանձին տոն և քրիստոնեական հասկացողությամբ Պենտեկոստեն կոչվեց Հոգեգալստու: Առաջներում Հոգեգալստյան տոնը մեր Եկեղեցում տոնվում էր մի օր միայն: Ենթահային էր (ԺԲ դար), որ տնօրինեց ամբողջ յոթնյակի ընթացքում նշել Հոգեգալստյան տոնը: Հոգեգալստյան առաջին օրվա շարականը՝ «Առաքելոյ աղանոյ» և կցորդը՝ «Կենդանարար Աստուած», ընծայվում է Մովսես խորհնացուն (ոմանք այն ընծայում են Հովհաննես Մանդակունուն), իսկ Բ, Գ, Դ և Ե օրերի շարականները գրել է Ենոքհալին և Զ և է օրերին՝ Ներսես Լամբրոնացին:

Հոգեգալստյան օրը վերնատան մեջ Ս. Հոգին հայտնվեց որպես մարդկային մտքի և սրտի վրա ներգործող աստվածային լույս և միաժամանակ մաքրող, սրբող հուր: Պո-

դու առաքյալը խրատում է նորադարձ թե-
սաղոնիկեցիներին՝ չհանգցնել Ս. Հոգու լույ-
սը՝ «զՀոգին մի՛ շիջուցանէք», այսինքն՝
Հմարել մարդու մեջ աստվածադիր հոգու
նկերական հուրը (Ա. Թեսաղ. Ե 19), որով-
հետև Ս. Հոգու լույսի շիջումը հոգեկան և
բարոյական մահ, խավար է մարդու համար։
Ս. Հոգին աստվածային այն ներգործող
լույսն է, ուրեմն, որ պայծառացնում է մար-
դու միտքը, սիրտը, ընկալելու համար գերա-
զու միտքը, սիրտը, ընկալելու համար գերա-
զու մարդու ճանապարհը դեպի Աստծու, ընկե-
րա և անձի նկատմամբ իր պարտականու-
թյունների կատարումը։ Ս. Հոգու լույսով է,
որ հավատացյալը թափանցում է Աստծու
էություն և արարչության խորհրդին և նպա-
տակներին։ Առանց Ս. Հոգու լույսին՝ մարդ-
կային միտքը կխաբխափեր խավարի, անո-
լորության և տարակուսանքի մռայլ ճանա-
պարհների վրա։

Ս. Հոգին նաև հուր է, սրբազան կրակ, որ
ջերմացնում է մեզ, պողպատում մարդու
կամքը, համբերելու համար իր առաքելու-
թյան ճանապարհին ընկած դժվարությունները,
բեղմնավորում մեր սիրտը, մեր բարոյական
կյանքը, բողբոջելով և աճեցնելով մարդու
կյանքում Աստծուն հաճելի և ընկերոջ օգ-
տակար արարքներ, մեր կյանքը դարձնելով
պատարագ, նվիրում, լցեալ պտղովք ար-
դարության ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի, ի
փառս և ի գովեստ Աստուծոյ։

Այս լույս և հուր Հոգին՝ մարդու մեջ եղած
աստվածային հոգին, միաժամանակ նշմա-
րաբան Հոգին է, որ «ի Հօրէ ելանէ» և որ
իր պայծառ իմաստութեամբ, իր սիրտ ջեր-
մութեամբ և իր սրբութեան ճաճանշով «սո-
վորեցնում, առաջնորդում և խրատում է մեզ,
որպեսզի միշտ և ճշմարտապես «բացցին աչք
մեր» խաբուսիկ երևույթներից վեր, դեպի
բուն և իսկական ճշմարտությունը, որպեսզի
միշտ արժարժի և բոցավառի որպես «ան-
կեղ մորենի» ճշմարտության սերը և ձգտու-
մը մեր մեջ, որպեսզի վառ ու կենդանի
մնան Աստծու պարգևած շնորհները՝ հոգե-
վոր կենդանության կրակը, կոշման գի-
տակցությունը, բանականության լույսը և
խղճի ձայնը մարդու մեջ։ Մարդու կյանքը
«հողազանգ ճրագ մըն է, որուն մեջ կվառի
Հոգիի լույսը»։ Ծշմարտության աստվածա-
յին հուրը շիջումը, խավարումը, հակառակ
դեպքում, կլինի մարդու մեծագույն չարի-
քը, հոգեկան ու բարոյական անդամալու-
ծությունը, մահը։

Ծշմարտության ոտնահարումով, բռնաբա-
րումով «Հոգին կտրամի» և ապա «կշիջի»։
Ներսես Լամբրոնացի հայրապետը, իր «Ներ-

բողեան ասացեալ ի հրաշափառ դալուստ
Հոգւոյն Սրբոյ» ճառի մեջ, Հիսուսի բերնով
դիմում է Ս. Հոգուն. «...է՛ջ այժմիկ սիրոյ
աղբիւր սիրով առ նոսա. և մխիթարեալ՝ զորս
ի պանդխտութեան վայրն՝ նժդեհ և անցատը
կենօք տառապին։ Դարձո՛ զնոսա ի նանրու-
թեանցն. զոր ի զուր խռովեցուցանէ թշնա-
թեանցն. զոր ի զուր խռովեցուցանէ թշնա-
թեանցն. նայել յայս բազմապատիկ օթեանս՝
մին, նայել յայս բազմապատիկ օթեանս՝
զոր պատրաստեցաք նոցա։ Բաշխեա՛ նոցա
իմաստութեան առատ, զի մի՛ եղեռնագործն
մոլորեցուցէ զնոսա։ Հաղորդեցաք կարեաց
նոցա, և ծանեայ փորձիւ, զի տկար և դի-
րակործան բնութեան են վիճակեալ. վասն
այնորիկ աղաչեմ, անմեկնելի լե՛ր ի նոցա-
նէ. և զօրացո՛ զնոսա ընդդէմ ամե-
նայն փորձանաց։ Նահանջեա՛ զկամս մարմ-
նոցն, և զորացո՛ զկամս մտացն։ Քեզ տամ
զնոսա. քեզ յանձն առնեմ զնոսա. զքեզ խոս-
տացայ նոցա. և այժմ ի քեզ ամբափակեմ
զնոսա զամենեանս. որպէս զի մի՛ լիցի ի
նանիւր հեղումն արեան իմոյ, որ վասն նոցա։
Առատացո՛ ի նոսա, ո՛վ համագոյակից իմ
հոգի՛ զշնորհս բժշկութեան, զմարգարէու-
թեան, զխորհին զվերինս, զատեղն զներ-
քինս»։

Այդ նույն աստվածային ճշմարտության
և արդարության Ս. Հոգին է առաջնորդել
Հայաստանյայց Եկեղեցուն իր ողջ պատմու-
թյան ընթացքում։ «Զօրացուցի՛ր, աստուածա-
ցուցի՛ր, միշտ ընդունող, սրբող» Ս. Հոգու զօ-
րութեամբ և ներգործութեամբ է, որ հայ ժո-
ղովուրդը անկորուստ և անաղարտ է պահել
իր ազգային-եկեղեցական ինքնուրույնու-
թյունը, իր հավատի ուղղափառությունն ու
ճշմարտությունը։ Մեր Եկեղեցու պայծառ
դեմքերից մեկը, Հովհան Երզնկացին, գրում
է, որ Ս. Հոգու ներգործութեամբ, «ուղղա-
փառ հաւատոյ քո լոյս՝ ո՛վ Եկեղեցի Հայոց,
ոչ նուազեցաւ, ի բարի սերմանս ցորենոյդ՝
որումն ոչ խառնեցաւ, զաղբիւր յատակ
աւանդութեանց քոց՝ աղտաղտով ջուր օտա-
րտի ուսմանց ոչ պղտորեաց, ի ստուգու-
թեան և ի ճշմարտութեան հացն քո կենդա-
նական՝ մեռելական խմոր և հերձուած քա-
ղախութեան շարութեան ոչ գանգեցաւ, յոսկի
անրիժ հաւատոյն և յարժութ լուսաւոսիլ
բանին՝ պղինձ ժանգափառ և կապար սեւ-
թոյր ոչ գտաւ»։

Ծշմարտության այդ Հոգին է, որ իջել է մեր
Եկեղեցու վրա ձեռնադրության շնորհաբաշ-
խութեան ժամանակ. «Քրո՛ւմ ամենագոր էու-
թեանդ խոստովանիմք զամենայն պարգև ի
մեզ ծաղկեալ և աճեցեալ, որ ձեռնադրես
առաքեալս, կեցուցանես մարգարէս, ուսու-
ցանես վարդապետս, բարձրացուցանես հա-
մբռս, և բանաս զփաղեալ ականջս խից»
(Նարեկացի)։

Այսօր բովանդակ աշխարհը, մարդկութունը ավելի քան երբեք կարող է աստվածային այդ Մխիթարչին, որպեսզի նա օգնական լինի մեզ մեր տկարությունների մեջ, շարի ու կեղծիքի դեմ մեր ամենօրյա պայքարի մեջ, օգնական լինի մեր հոգեկան, բարոյական կարիքների մեջ, ամոքիչ՝ մեր ցավերին, հույս՝ մեր վհատության ժամերին և սայթաքումների մեջ, լույս՝ մեր երեքուն, երկրավոր կյանքի ճանապարհների վրա:

Աշխարհ առանց այդ ճշմարտության Ոգուն անմխիթար է, անհանգիստ և բաժան-բաժան ինքնիր մեջ: «Ես աղաչեցիք զՀայր, և այլ Մխիթարիչ տացէ՛ ձեզ, զի ընդ ձեզ բնակեսցէ ի յախտեան» (Յովհ. ԺԴ 16):

Ճշմարտության ուրացումը, ճշմարտության ոգու ժխտումը աղետավոր է աշխարհի համար, ընկերությունների և ընտանիքների, և վերջապես մարդկության համար:

Սակայն միշտ չէ, որ սիրով լավում է ճշմարտության ձայնը: Շատերի սրտերում իշխում է ոչ թե ճշմարտության ոգին, այլ կեղծիքի, ստի և խաբեության ոգին, ոչ քե մեալուն, աստվածային ոգին, այլ խաբուսիկ,

ժամանակի ոգին, որը փոփոխվում է ըստ պարագայի և պայմանների:

Այսօր էլ մեր Եկեղեցին ավելի քան երբեք կարիքն ունի ճշմարտության այդ Հոգիին, «յառատութենէ նորա կաթիլս իմաստից ընդունել»-ու (Լամբրոնացի) և ճշմարտության լանապարհով ընթանալու համար:

«Էջ ալժմիկ, սիրոյ աղբիւր, սիրով առ մեզ և մխիթարեալ զմեզ...: Չունիմք զօրութիւն հանդիսանալ ի մարտ ճգնութեան, խնդրեմք հառաչմամբ մի՛ տալ զմեզ ի փորձանս դարանակալին շարութեան: Տո՛ւր ծարաւանցս զգինի սիրոյ քո արբեցութեան, զմատուակեալն այսօր ի սուրբ Վերնատանն: Զի մխիթարեսցուք ի խշտիս մերոյ տրտմութեան, և ի հանդերձեալ կենացն յոյս կալցուք ապաստան:

Ո՛վ բարերար Ս. Հոգի, և յայս նուէրս, որ ի քոյոցս քեզ բուրումն օրհնութեան, հոտոտեա քաղցրութեամբ, Աստուած իմ Հոգի հե.. ղութեան: Եւ քեզ օրհնութիւն ի մէնջ մի բերան ընդ Հօր և Որդոյ ի մշտնջենաւոր կեանսդ, և յանվախճան»:

Ա. Հ.

